

**ẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

DƯƠNG THÙY PHƯƠNG

**VĂN HỌC DÂN GIAN DÂN TỘC DAO
Ở THÁI NGUYÊN**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN – NĂM 2016

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

DƯƠNG THÙY PHƯƠNG

**VĂN HỌC DÂN GIAN DÂN TỘC ĐAO
Ở THÁI NGUYÊN**

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM

MÃ SỐ: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS Nguyễn Hằng Phương

THÁI NGUYÊN - NĂM 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đề tài này là do tôi tự tìm hiểu, nghiên cứu và hoàn thiện dưới sự giúp đỡ của Phó Giáo sư - Tiến sĩ Nguyễn Hằng Phương. Đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các tư liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng, các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, ngày 01 tháng 10 năm 2016

Tác giả luận văn

Dương Thùy Phương

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt quá trình thực hiện luận văn, tôi đã nhận được sự giúp đỡ nhiệt tình của các thầy giáo, cô giáo và gia đình, đồng nghiệp, bạn bè.

Trước hết, tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc nhất của mình đến cô giáo hướng dẫn khoa học, PGS.TS Nguyễn Hằng Phương, người đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn, động viên tôi trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tôi xin trân trọng cảm ơn quý thầy cô giáo trong Ban Giám hiệu; Khoa Văn - Xã hội; Ban Chủ nhiệm; Quý thầy, cô giáo trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu khoa học. Cảm ơn Ban Giám đốc Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Thái Nguyên; lãnh đạo Phòng Quản lý Văn hóa, nơi tôi đang công tác đã tạo điều kiện, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình tôi học tập và thực hiện đề tài nghiên cứu. Cảm ơn Thư viện tỉnh Thái Nguyên, Phòng Văn hóa và Thông tin các huyện: Phú Lương, Đồng Hỷ, Đại Từ, Võ Nhai, Định Hóa, cảm ơn các nghệ nhân, ông bà, cô chú, anh chị và bạn bè ở các huyện trong tỉnh Thái Nguyên, những người đã giúp tôi trong quá trình điền dã, sưu tầm tư liệu để hoàn thành luận văn.

Tôi xin được bày tỏ lòng yêu thương và biết ơn sâu sắc đến gia đình, đồng nghiệp và bạn bè - những người đã tạo mọi điều kiện giúp đỡ, động viên tôi trong quá trình học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Trong một thời gian ngắn, mặc dù bản thân tôi đã nỗ lực, cố gắng nhưng do chưa có nhiều kinh nghiệm trong việc nghiên cứu khoa học nên sẽ không tránh khỏi những hạn chế, thiếu sót. Vì vậy, tôi rất mong nhận được sự thông cảm và những ý kiến đóng góp, chỉ bảo của các thầy, cô giáo./.

Thái Nguyên, ngày 01 tháng 10 năm 2016

Tác giả luận văn

Dương Thùy Phương

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	3
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	6
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	7
5. Phương pháp nghiên cứu.....	8
6. Đóng góp của luận văn.....	9
7. Cấu trúc của luận.....	9
NỘI DUNG	
Chương 1. MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG - CƠ SỞ TÌM HIỂU VĂN HỌC DÂN GIAN CỦA DÂN TỘC DAO Ở THÁI NGUYÊN	10
1.1. Tổng quan về dân tộc Dao ở Thái Nguyên	10
1.1.1. Vài nét về dân tộc Dao ở Việt Nam.....	10
1.1.2. Khái quát về dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....	11
1.2. Văn học dân gian của dân tộc Dao ở Thái Nguyên - Diện mạo và hiện trạng.....	25
1.2.1. Khái niệm văn học dân gian.....	25
1.2.2. Một số thể loại văn học dân gian dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....	27
1.3. Một số vấn đề về văn học dân gian của dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....	30
1.3.1. Thực trạng về văn học dân gian dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....	30
1.3.2. Ảnh hưởng của văn học dân gian đến đời sống văn hóa tinh thần của người Dao ở Thái Nguyên.....	31

*** Tiểu kết**

Chương 2. THẦN THOẠI VÀ TRUYỆN CỔ TÍCH CỦA DÂN TỘC ĐAO Ở THÁI NGUYÊN.....34

2.1. Thần thoại dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....34

2.1.1. Nội dung của thần thoại Dao ở Thái Nguyên35

2.1.2. Nghệ thuật thần thoại dân tộc Dao ở Thái Nguyên48

2.2. Truyện cổ tích dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....50

2.2.1. Nội dung truyện cổ tích dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....53

2.2.2. Nghệ thuật truyện cổ tích dân tộc Dao.....66

*** Tiểu kết**

Chương 3. TỤC NGŨ VÀ DÂN CA DÂN TỘC ĐAO Ở THÁI NGUYÊN

3.1. Tục ngữ dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....79

3.1.1. Nội dung của tục ngữ dân tộc Dao ở Thái Nguyên80

3.1.2. Nghệ thuật của tục ngữ dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....87

3.2. Dân ca dân tộc Dao ở Thái Nguyên87

3.2.1. Dân ca Dao Thái Nguyên và các hình thức thể hiện.....88

3.2.2. Nội dung các làn điệu dân ca dân tộc Dao ở Thái Nguyên.....89

3.2.3. Nghệ thuật của dân ca Dao ở Thái Nguyên.....98

*** Tiểu kết**

KẾT LUẬN.....102

TÀI LIỆU THAM KHẢO

PHỤ LỤC

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Việt Nam gồm 54 dân tộc cùng chung sống trên lãnh thổ, mỗi dân tộc mang một sắc thái riêng, sự phát triển độc lập nhưng lại có sự hòa quyện bình đẳng nên văn hóa Việt Nam là một sự thống nhất trong đa dạng của văn hóa các dân tộc cùng sinh sống trên lãnh thổ. Ngoài văn hóa Việt - Mường mang tính tiêu biểu còn có các nhóm văn hóa khác như Tày, Nùng, Thái, Chàm, Hoa - Ngái, H'Mông - Dao... đều giữ được những nét truyền thống phong phú của một xã hội thuần nông nghiệp gắn bó với rừng núi tự nhiên. Xuyên suốt toàn bộ lịch sử Việt Nam, đã có ba lớp văn hóa chồng lên nhau là lớp văn hóa bản địa, lớp văn hóa giao lưu với Trung Quốc và khu vực, lớp văn hóa giao lưu với phương Tây. Tuy nhiên đặc điểm chính của Việt Nam là nhờ gốc văn hóa bản địa vững chắc nên đã không bị ảnh hưởng văn hóa ngoại lai đồng hóa, trái lại còn biết sử dụng và Việt hóa các ảnh hưởng đó để làm giàu cho nền văn hóa dân tộc.

Khẳng định tầm quan trọng của vấn đề, tại Hội nghị lần thứ chín, ngày 09/6/2014, Ban Chấp hành Trung ương (khóa XI) đã ra Nghị quyết về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước. So với tiêu đề Nghị quyết Trung ương 5 (khóa VIII) thì tại Nghị quyết này, xây dựng con người Việt Nam được đưa lên tiêu đề; xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện là nhiệm vụ đầu tiên trong 6 nhiệm vụ xây dựng và phát triển văn hóa. Đây là nét đặc sắc của Nghị quyết Trung ương 9 về văn hóa, là kết quả trực tiếp của thành tựu phát triển tư duy lý luận của Đảng ta về văn hóa, về vị trí, vai trò của văn hóa trong thời kỳ mới. Có thể thấy rằng, đối với người Việt Nam từ xưa đến nay, văn hóa tinh thần đã đi vào nếp sống của mỗi người dân, trở thành nhu cầu tất yếu.

Văn hóa xã hội mỗi dân tộc cũng có những nét khác biệt nhau, biểu hiện ở phong tục tập quán, tín ngưỡng, chế độ hôn nhân gia đình, những nét sinh

hoạt trong đời sống và để lại những dấu ấn sâu đậm trong văn học dân gian. Văn học dân gian các dân tộc thiểu số có những thành tựu độc đáo và có những đặc điểm riêng biệt, đặc sắc và bảo tồn được một số nét cổ hơn so với văn học dân gian của người Kinh. Tuy vậy, văn học dân gian Văn học dân gian dân tộc Kinh và dân tộc thiểu số có mối quan hệ gắn bó, mật thiết, có sự giao lưu và chuyển hóa lẫn nhau. Việc nghiên cứu văn học dân gian các dân tộc thiểu số là rất cần thiết, nó thể hiện đường lối dân tộc và đường lối văn hóa văn nghệ của Đảng ta, đó là bình đẳng dân tộc, phát huy truyền thống văn hóa tốt đẹp của các dân tộc anh em trong đại gia đình các dân tộc Việt Nam, nhằm góp phần vào việc xây dựng nền văn hóa văn nghệ Việt Nam thống nhất và mang tính chất dân tộc phong phú.

Có thể nói, ở bất cứ dân tộc nào, khi chưa có văn học viết thì văn học dân gian là bộ phận chính của nền văn học và văn hoá của dân tộc đó. Đến khi văn học viết xuất hiện thì văn học dân gian cũng không phải vì thế mà mất đi. Hai dòng văn học này vẫn tồn tại và phát triển song hành, có sự tác động tương hỗ lẫn nhau. Đặc biệt là các dân tộc thiểu số trên lãnh thổ Việt Nam, văn học dân gian hầu như là bộ phận chủ yếu trong toàn bộ giá trị sáng tạo văn học của họ. Từ vốn văn học dân gian, chúng ta hiểu được truyền thống sáng tạo thẩm mỹ của các cộng đồng người trên lãnh thổ Việt Nam qua các thế hệ. Điều đó nói lên rằng truyền thống sáng tạo thẩm mỹ vừa tuân theo những quy luật chung của quá trình lao động nghệ thuật toàn nhân loại nhưng lại mang bản sắc dân tộc độc đáo. Và thiết thực hơn, chúng ta có thể chất lọc từ trong di sản văn học dân gian những chất liệu quý để phục vụ cho chiến lược xây dựng con người Việt Nam mới hiện nay, phục vụ cho sự nghiệp xây dựng một nền văn hoá văn nghệ tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

Dân tộc Dao là một trong 8 dân tộc đang sinh sống trên nhiều huyện của tỉnh Thái Nguyên, có số dân khá đông và là một trong ít dân tộc còn lưu giữ được nhiều nét văn hóa truyền thống đặc sắc cho đến ngày nay. Là người con

của Thái Nguyên, công tác trong ngành văn hóa, tôi đã được tiếp xúc với một nền văn hóa Dao rất phong phú, mang đậm bản sắc riêng như: Lễ cấp sắc, đám cưới người Dao, dân ca dân tộc Dao. Đồng thời, tôi cũng được nghe một số câu chuyện kể, các tác phẩm văn học dân gian dân tộc Dao và nhận thấy rằng, dân tộc Dao có kho tàng văn học dân gian tương đối đa dạng, phong phú về thể loại và nội dung, bao gồm: thần thoại, cổ tích, truyền thuyết, dân ca, tục ngữ, hò vè, câu đối... với nội dung ca ngợi tình yêu thiên nhiên, cuộc sống, ca ngợi tinh thần đoàn kết, chiến thắng bạo ngược, lên án chế độ cũ bất công, nói lên nỗi khổ của những người làm tôi tớ, bảo vệ tình yêu đôi lứa và phản ánh những phong tục tập quán người.

Từ trước đến nay, việc nghiên cứu, so sánh về văn học dân gian của các dân tộc thiểu số đã có rất nhiều. Tuy nhiên, phạm vi nghiên cứu văn học dân gian của người Dao ở Thái Nguyên, một trong những địa phương có nhiều người dân tộc Dao **sinh sống còn hạn** chế, chưa có sự quan tâm, đầu tư, nghiên cứu một cách khoa học. Chính vì vậy, chúng tôi lựa chọn “Văn học dân gian dân tộc Dao ở Thái Nguyên” làm đề tài nghiên cứu **để giúp hiểu rõ** hơn về văn học dân gian người Dao tỉnh Thái Nguyên. Hoàn thành công trình này, chúng tôi mong muốn được góp phần nhỏ bé để khẳng định, bảo tồn và phát huy nét đẹp truyền thống vốn có của các dân tộc thiểu số Việt Nam nói chung và dân tộc Dao ở Thái Nguyên nói riêng. Đồng thời, tạo thêm một cơ sở, một nguồn tư liệu đáng tin khi tìm hiểu về văn học dân gian của dân tộc Dao ở Thái Nguyên.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Trên dải đất hình chữ S, mỗi dân tộc đều có bản sắc riêng của mình được kết tinh cùng với lịch sử trong quá trình hình thành và phát triển. Cho đến nay, các vấn đề về người Dao ở nước ta đã được đề cập trong nhiều tác phẩm, công trình nghiên cứu của không ít nhà khoa học, nhà nghiên cứu. Ngay dưới thời phong kiến, trong tác phẩm ***Kiến văn tiểu lục***, Lê Quý Đôn không chỉ đề cập